

ADABIYOT O'QITISH METODIKASINING TARIXI VA SHAKLLANISH TARAQQIYOTI. ADABIYOT O'QITISH METODIKASINING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI

Gulshanoy Azimjonova

Andijon davlat pedagogika instituti

Filologiya fakulteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada O'zbek adabiyotini o'qitish usullari, fan sifatida shakllanishi va rivojlanishi, adabiyot o'qitish metodikasining boshqa fanlar bilan aloqasi va uning ijtimoiy mohiyati haqida qisqacha bayon qilinadi.

Kalit so'zlar: Adabiy o'qitish usuli, sistematik faoliyat, obraz va obrazlilik, umum estetik, didaktik.

O'zbek adabiyotini o'qitish usuli, asosan, 20-yillardan fan sifatida shakllandi va rivojlanib bormoqda. Bilamizki, badiiy adabiyot ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga va o'ziga xos tadqiqot usuligga ega. Adabiyot o'qitish usulini o'rganadigan qonuniyatlar adabiyotshunoslik, didaktika va psixologiya o'rganadigan qonuniyatlardan farq qiladi.

Adabiyotshunoslik badiiy adabiyotning rivojlanish qonuniyatlarini o'rganadi. O'qitish usuli bu fanlarga bevosita suyanadi, ular bilan bog'lanadi. Adabiyot o'qitish usuli jamiyatning madaniy, adabiy, hayotida yuz beradigan o'zgarishlar asosida o'zgarib, rivojlanib boradi, ta'lim jarayoni qonuniyatlarini ochish orqali adabiyot o'qitish usullarini tarbiyada qo'llash mumkin bo'lgan qoidalar ishlab chiqilgan. Adabiyot o'qitish usuli insonni shakllanishida muayyan maqsad sari qaratilgan sistematik faoliyat to'g'risida hamda ta'lim tarbiya berishning mazmuni, shakli va metodlari haqidagi fan bo'lib, pedagogikaning uzviy qismi sifatida adabiyot o'qitish jarayonini o'rganadi.

Adabiyot o'qitishning ijtimoiy mohiyati esa, yosh avlodning axloqiy-estetik va aqliy adabiy rivojida asosiy vosita bo'lgan badiiy adabiyotning tarbiyaviy ahamiyatini yoritishda ochiladi. O'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi fanining rivojida 50-yillarda faoliyat ko'rsata boshlagan ko'plab olimlarimizning xizmatlari katta bo'ldi. Qozoqboy Yo'ldoshev adabiyot o'qitish metodikasi fanining mustaqil davridagi rivojiga sezilarli ta'sir o'tkazib, unga munosib hissa qo'shgan olimlardan biri sanaladi. U adabiyot o'qitish metodikasining nazariy muammolarini ham, uning amaliy jihatlarini ham jiddiy tarzda tadqiq etib kelmoqda. Uning "Adabiyot o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari" kitobi adabiyot o'qitish metodikasi fanining eng so'ngi yutuqlaridan biri sifatida qayd etiladi. Olim bu tadqiqotida adabiyot o'qitishdagi yangicha tamoyillar haqida bahs yuritadi.

Adabiyot o'qitish metodikasi bu, o'quvchilarni o'quv predmeti sifatida tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan adabiyotni o'qitishdagi ijtimoiy jarayon manbai bo'lgan unga to'g'ri rahbar qilish maqsadida bu jarayonning qonuniyatlarini ochishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan xususiy pedagogik fandır. Adabiyotshunoslik badiiy asarni tahlil qilib, unga joziba baxsh etayotgan, undagi ifodaviylik va tasviriylilikni, badiiy ta'sir kuchini oshirayotgan unsurlarni, muallifning muayyan badiiy samaraga erishishga yordam berayotganini usul va vositalarini ochib beradi.

Adabiyot o'qitish usuli pedagogika fanining uzviy qismi hisoblanadi. O'quvchilarda adabiyotga qiziqish, o'qishga havas uyg'otish maktab ta'limi sohasida olib boriladigan umumiy ishning uzviy qismi hisoblanadi. Shu boisdan ham, usul ta'limning maqsadi, vazifasi, tartibi va yo'llarini o'rganadigan didaktika, tashqi olamning inson faoliyati va xatti-harakatiga, ruhiyatiga ta'sir etish qonuniyatlarini o'rganuvchi ruhiyatshunoslik shuningdek, badiiy adabiyotni tadqiq etuvchi adabiyotshunoslik fanlari bilan bog'lanadi. Adabiyot o'qitish usulining ruhiyat haqidagi fan bilan aloqasi o'quvchilarning badiiy ijodida adabiy rivojida va asarni badiiy qabul qilishida, aqliy va axloqiy rivojida namoyon bo'ladi. Metodika ijtimoiy hodisa ta'limning pedagogika jarayoni, o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishini, umumiy adabiy rivojini, bilim va ko'nikmalarining shakllanishini o'rganadi.

Adabiyotni boshqa ijtimoiy fanlar bilan bog'lab o'rganishda o'quvchilarning faoliyat ko'rsatishi muhim ahamiyatga ega. O'quvchi tafakkur qilish faoliyat ko'rsatish bilan bilimlarni egallaydi, uning ongida bilim tafakkur va faoliyat mahsuli sifatida shakllanadi va rivojlanadi. Fanlarni bog'lab o'rganish usuli yoki bu fan bo'yicha o'rganilayotgan voqea va hodisa haqida o'quvchida jonli mushohada qiliish malakasini o'stiradi, bu bilan o'quvchi voqea, hodisa haqida aniq tasavvurga ega bo'ladi. O'qituvchi ularda hosil bo'lgan ana shu tasavvurni umumlashtiradi, natijada o'quvchilarda u yoki bu fan haqida tushuncha shakllanadi.

Adabiyotni boshqa ijtimoiy fanlarga bog'lash o'ziga xos xususiyatga ega. Fanlararo bog'lanishni tafakkurning rivojlanishiga qiyoslash mumkin. Ijtimoiy fanlar tarkibiga ona tili, adabiyot, tarix, musiqa, ashula, rasm fanlarini qamrab oladi va ularni ozaro birlashtiradi. Ijtimoiy fanlarni, ayniqsa adabiyot va tarixni o'zaro bog'liq holda o'rganishda axloqiy, estetik va ijtimoiy-siyosiy tarbiya har tomonlama kamol topgan, faol shaxsni yetishtirish vazifalari bilan uyg'unlashib ketadi.

Adabiyotlar.

1. Abdurahmonov X, Mahmudov N. So'z estetikasi.T.,2008
2. Zunnunov A. Adabiyot o'qitish metodikasi.T.,1992
3. Zunnunov A. Pedagogika.T.,2006
4. Yo'ldoshev Q. Adabiyot o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari
5. Barkamol avlod orzusi.,2000